

PÉTER LÁSZLÓ

Pósa Lajos helye

Amikor a Dankó Pista Emlékeért Alapítvány kuratóriumának titkára, Telekné Tóth Anna megkért, adjak tanácsot, hol lenne a megfelelő helye Pósa Lajos Fritz Mihály műveként készülő domborművű emléktáblájának, amelyet a költő születésének 150. évfordulóján, április 9-én kíván fölavatni, körülnéztem a kortársi emlékezőkben, írnak-e arról, hol lakott Szegeden a pályakezdő újságíró, költő és szerkesztő. Harmincegy éves volt, amikor idekerült.

1.

A Szegedi Napló munkatársa

Mikszáth 1880 decemberének végén ment el a Szegedi Naplótól, Szegedről. A szerkesztő, Kulinyi Zsigmond, az ő helyére hívta meg Pósat. Honnan ismerte? Együtt katonáskodtak. A Napló már indulásakor külső munkatársai között említette, de mindössze egy verse jelent meg a lapban.

Szeged című tárcájával 1881. január 8-án mutatkozott be Pósa a szegedieknek. Azután is inkább verseivel, vezércikkeivel, színi kritikáival és *Apró történetek* címmel írott miniatűrjeivel szerepelt a lapban. A mindennapi újságírással, riportírással hadi lábbon állt. Hárman is elmondják híres tudósításának történetét. Sz. Szigethy Vilmos Alsóvárosra, Gyöngyösy László Alsótanyára, Móra Ferenc a szegedi vásárra teszi a Szigethy szerint tyúk-, Móra szerint csizmalopást, amelyről Pósanak kellett beszámolnia. Keservesen meg is írta az ötsoros tudósítást, valahogy így: „Az ismeretlen tettest a rendőrség még a délelőtti folyamán elfogta Sebestyén János csavargó személyében.” (Gyöngyösy Tandari Pálnak, Móra Nagy Jánosnak tudta „az ismeretlen [!] tettest”).

Fél évvel Pósa után, 1881 júniusában lépett a Napló szerkesztőségébe Békefi Antal. Ő úgy emlékezett: „Egy kis Szegfű utcai hótiszta szobában laktunk együtt a költővel...” Később Templom téri lakásáról beszélt. Ezek a házak ma már nincsenek meg. Gyöngyösy László – 1885-ben szintén a Napló munkatársa – Pósa-életrajzában (1920) a szerkesztőséggel szomszédos Oskola utcai lakásáról szól, és házigazdájaként a meggazdagodott pékmestert, Nagy Pált említi. Előle bujkált Pósa, mert hónapokon át adósa volt lakbérrel. Amikor mégis összeakadtak, Nagy Pál megnyugtatta: lakhatik, ameddig akar; majd megfizeti, ha lesz pénze...

Gárdonyi Géza fia, Gárdonyi József (1941) hasonlóan ír, mégpedig azt, hogy Pósa Mikszáth albérletét örökölte a pékmesternél. Tésikné Knotik Márta, a szegedi háztörténet legalaposabb ismerője, két Nagy Pál-féle házat ismer. Az Oskola utca 21. sz. házat 1836-ban Nagy Pál polgár és asztalosmester (nyilván a pék apja) építtette. Másik háza a Templom téren, a mai hittudományi főiskola (Dóm tér 6.) helyén 1849-ben épült föl. Már most kinek higgyünk? Nagy Pál Templom téri házában lakott-e Pósa, mint a kollégájától, Békefitől olvastuk, vagy az Oskola utcaiban, ahogy a későbbi életrajzírók, bizonyára már hallomásból ismerve, összecezerélhették.

Pósa-asztal a Hungáriában

Fölvetődött bennem, hogy a lakások bizonytalansága miatt talán a biztos helyet lehetne megjelölni. Ez a biztos hely a Hungária, ennek is a kávéházi része, ahol a híres *Pósa-asztal* állott. „A régi Hungária-kávéház bal sarka volt a mienk” – írta Békefi. Gyöngyösy László a Ströbl-féle kávéházat (Klauzál tér 2.) meg a vármaradványban berendezett *kioszket* emlegeti kedvelt találkozóhelyükül, de hozzáteszi: „Főhadiszállásnak mégis a szerkesztőség mellett levő Hungária Szállót tettük meg. Ide verődött az az írói és művészi, valamint az érdeklődő emberekből álló csapat, amely Pósa Lajos vezérsége alatt állott. Volt is itt jókedv, gondtalanság, tréfa, kötődés, komoly vita elegyesen. Ide járt Herman Ottó, Szeged város képviselője...” Békefi még hozzátette: „Ha valaha valaki írásba akarja venni Szeged irodalmi történetét, ezt a Pósa-korszakot ismernie kell.” Gárdonyi meg ezt írta: „A kávéházi terem egyik üveggel elválasztott részében volt a szegedi írók és íróbarátok törzsasztala.” Sz. Szigethy Vilmos szerint: „A Hungáriában biztosan meg lehetett találni azt, akit másfelé hiába kerestek. Pósa Lajos génusza itt találkozott Dankó Pistával.” Továbbá: „Itt írta legszebb verseit Pósa Lajos is.” Móra Ferenc szerint: „Ettől fogva nem is vált el a két név egymástól [...] míg magyar nótát dalolnak a világon, addig mindig együtt emlegetik nevüket.” „A költő karjára vette a cigányt, és halálos holtáig el nem hagyta többet.”

Lőrinczy György Pósa és Dankó Pista viszonyát így jellemezte: „Dankó előtt egyetlen egy igazi tekintély volt: Pósa.”

Dankó Pistának Pósa Lajoshoz 1893. december 1-jén írt leveléből találkozásuknak pontos időpontját is tudjuk; „Kossuth Lajos nevéstéjén múlt tíz esztendeje...” Ez a nap 1883. augusztus 24-e volt. „Írt nekem vagy kétszáz nótát, szebbnél szebbet” – hálálkodott a költőnek a dalköltő. S még ezt is írta: „az ő költészetének tüze mellett melegedtem fel, s írtam meg, ahogy tudtam”.

Gárdonyit 1888-ban Pósa ismertette össze Dankó Pistával. Gárdonyi írta: „Egy őszi délután benyitok a Hungária-kávéházba. Ott látom Dankót egy szögletben. Ceruzával írt a márványasztalra hangjegyeket.” Azután odament a cigányokhoz, ezek cincogtak a hegedűiken, egy-kettőre megtanulták az új nótát, s hamarosan be is mutatták a jelenlevőknek. „Másnap már az utcán énekelték. Egy hét múlva zongorázni hallottam...”

Kézenfekvőnek látszott tehát, hogy Pósa Lajos emléktábláját a régi Hungária Szállón helyezzük el. Csakhogy. Ez ma a Szegedi Akadémiai Bizottság székháza (Somogyi u. 7.). A tudós testület aligha örülne, hogy a valaha itt lakó írőklasszikus Mikszáth Kálmáné mellé a költőként az irodalomtörténész közitélet szerint mégiscsak népnemzeti epigonnak minősített, más „súlycsoportba”, más „nagyságrendbe” tartozó poéta márványtáblája kerüljön. Nem is célszerű szaporítani egy épületen az emléktáblákat: ebből a több – kevesebb.

Gondoltam arra, hogy bent az épületben mégis helyet kaphatna Pósa. Hiszen a régi kávéház helye eléggé azonosítható: fénykép mutatja, hogy a kávéház az Oskola utcai frontról nyílt, s bár az árkádsor csak az 1967-i átalakításkor született, és „bal sarok” is kettő volt, nagyjából mégis meghatározható lenne a Pósa-asztal hajdani helye. Csakhogy itt meg kevesen látnák!

Egyébként a szegedi hagyomány Pesten is folytatódott; ott is lett Pósa-asztal: a Rákóczi úti Orient Szálló éttermében. Lőrinczy György könyvecskében örökítette meg (1922).

A színházi titkár

Pósa Lajost Nagy Vince színigazgató 1883 őszén színházi titkárnak szerződtette. Sz. Szigethy Vilmos mint levéltár-igazgató megtalálta az akkori fizetési jegyzéket: eszerint az igazgatónak havi 200, a titkárnak 70 forint volt az illetménye. 1883. október 14-én a Szegedi Városi Színház Pósa Lajos prologusával nyílt meg. Lánczy Ilka mondta el. Utolsó sorai ízelítőt adhatnak emelkedett, ünnepi, kissé avított stílusából:

*Oh, Múzsza, jer! Foglald el trónodat!
Nemzet virága hódolva fogad.
Itt a király s az ország nagyjai
A zengzetes magyar szót hallani.
Hazaszeretet szóljon ajkadon,
Bűbájitól visszhangozzék a bon!*

Mikszáth rosszmájúan azt írta róla: „csinosnak csinos volt, de el is maradhatott volna”.

Egyelőre nem tudom, vajon szegedi tartózkodásának végéig, 1889. december 1-jéig titkárkodott-e Pósa a városi színházban. De ez mindegy. A kérést, hogy a Szegedi Nemzeti Színház előcsarnokában vagy valamelyik folyosóján elhelyezhessük Pósa Lajos márványtábláját, Korognai Károly igazgató örömmel fogadta. Így bizonyára sokan látják majd.

2.

Pósa Lajos 1930-ban a fővárosban, a Városligetben szobrot kapott: Margó Ede készítette, az a szobrászművész, aki a Pósa Lajos szorgalmazta szegedi Dankó-szobrot is. Akárhogy vélekedjék is valaki Pósa Lajos életművéről, domborművét Szegeden is méltán leplezhetjük le születésnapján.

A költő

Költőként az utókor nem sokra becsüli. Szerb Antal irodalomtörténetében (1934) le sem írta nevét. Móricz Zsigmond nem vette föl *Magvetőjébe* (1940). *A Hét évszázad magyar versei* (1954) a vele együtt elmarasztalt Endrődi Sándornak, Kozma Andornak, Vargha Gyulának, Szabolcska Mihálynak, Zempléni Árpádnak helyet ad; őt egy verssel sem találta méltónak szerepeltetésre. Egyedül Tenke Sándor református szempontú antológiájában (*Új aranyhárfa*, 1987) olvasható szavalásra kínálkozó négy alkalmi költeménye (*A szülőkéért, Mennyben lakó én Istenem, Nyárban, Ősszel*).

A szakzsargonban – burkolólapjának színe alapján – *spenótnak* címzett akadémiai irodalomtörténetben (1965) Komlós Aladár *A „népnemzeti” iskola elhalása a lírában* című fejezetben tárgyilagosan összegezte véleményét. Nem hallgatja el, hogy annak idején tekintélyes írók milyen nagyra becsülték Pósa Lajost: Gyöngyösy László szerint több mint négyszáz dala élni fog a magyar nép ajkán, „míg magyar ember lesz e földön”; Bródy Sándor szuperlatívuszokban beszélt róla; Herman Ottó pedig 1914-ben egyenesen Nobel-díjra akarta jelölni. Am Komlós rámutatott, hogy Pósa Lajos a költészetét a korabeli hivatalos irodalom, például a Gyulai Pál szerkesztette Budapesti Szemle köre is elutasította.

Már Kosztolányi észrevette, hogy Pósa alkata szerint örök gyermek maradt. Komlós hasonlóképpen írta: „Pósa sosem vált igazi felnőtt emberré; felnőtteknek szóló versei alig is különböznek gyermekverseitől...” Megtalálta az egykorú magyar társadalom uralkodó rétegéhez illő műfajt: a nótát. Négy versét (*Őszi szellő...*, *Még azt vetik a szememre...*, *Nincs olyan bú...*, *Ejnye! Ejnye!*) még a fiatal Bartók Béla is megzenésítette (*Négy dal Pósa Lajos szövegeire*, 1902). Kosztolányi arra is rámutatott: „Élete javát városokban töltötte. Mégis, egyetlen színfolt sem jelzi a várost, mintha az aszfalton bekötött szemmel járt volna.” Még Pósa életében azt írta róla, hogy ő az utolsó emléke egy idilli valóságnak, amely – sohasem volt.

Komlós szerint Pósa ezt a szellemi igénytelenséget, kiskorúságot, problémátlanságot nemcsak megszólaltatta verseiben, hanem önelégülten úgy mutatta föl, mint a tisztalelkűség és a magyarosság eszményét. „Pósa a falusi óvodások lelkületét állította példaképül a nemzet elé.”

A gyermekek költője

E kemény szavak után mit hozhatunk föl Pósa érdeméül? Először megint Kosztolányira hivatkozhatom. A kérdést nem úgy kell föltenni, hogy ki nagyobb költő: Pósa bácsi-e vagy Shakespeare? Azt kell megállapítani, hogy Pósa előtt egyetlen gyermekköltőnk Petőfi Sándor. „A kis magyarok sokáig silány szellemi táplálékon, idegen kotyvalékon nőttek föl, németből rontott, sótlan versikéken, melyek émelegzősek és főképp zeneietlenek.” Pósat mint a magyar gyermekköltészet úttörőjét kell méltányolnunk. „Tiszta, csengő dalában [...] gömöri és szegedi szavak bújócskáznak...” Móra még arról is hírt adott, hogy Pósa gyermekimáit anélkül, hogy tudták volna, ki a költője, egy Bihar megyei faluban „újhitű bibliás emberek” énekelték. Komlós is költészetének ezt az ágát méltányolta Pósa életművében: hangját – úgymond – *Gyermekversek* (Szeged, 1886) című könyvében találta meg: „mint gazdag leleményű gyermekköltő múlhatatlan érdemeket szerzett”.

Talán ennél is nagyobb érdeme a szerkesztőé. Már 1882. június 15-én Szegeden elindította *Jó Barát* címmel gyermeklapját. Kiadója, szerkesztője, írója ő maga volt. Ezért joggal írta Móra Ferenc Pósa-nekrológiájában, hogy a magyar gyermekköltészet bölcsőjének Szeged tekinthető.

Tizenhét száma jelent meg, Burger Gusztáv nyomdájában készült, meglehetősen igénytelen kivitelben. Nyilván ez is hozzájárult kimúlásához. De kezdeményezésének másfajta eredménye mégis lett. Szegeden Traub Bernát nyomdájának *prokurátora* (mai fogalmaink szerint jogtanácsosa) volt Wolfner József. A fővárosba kerülve 1885-ben Singer Józseffel megalapította a híres Singer és Wolfner könyvkiadó vállalatot. Ő hívta 1889-ben Pósat Pestre *Az Én Újságom* szerkesztőjének. A lap első száma 1889. december 15-én jelent meg. 1944-ig élt, és nemzedékeket nevelt. Többek közt Babits Mihálynak és Karinthy Frigyesnek is kedvelt olvasmánya volt.

A szerkesztő

Ezzel függ össze az az érdeme, hogy a magyar ifjúsági irodalom számára fölfedezte Móra Ferencet. Dankó Pista temetésén Pósa beszélt, s búcsúszavait Móra oly hitelesen rögzítette tudósításában, hogy megnyerte vele az akkor már tekintélyes pesti szerkesztő szívét. „Rám parancsolta a meseírást” – írta Móra. – „Így aztán egészen 1914-ig dolgoztam Pósa bácsi lapjába, írtam néhány ifjúsági regényt, ötszáznál több mesét az

Új Időkbe...” Móra Pósa halála után is – a húszas évek elejéig – háziszerzője maradt a már Gaál Mózes szerkesztette lapnak. Komáromi Gabriella hangoztatja: „Az Én Újságom nélkül olyanná lett volna Móra gyermekirodalmi életműve, mint amilyen? Aligha. És mennyit érne Móra nélkül Az Én Újságom? Kevesebbet minden bizonynyal.” (*Elfelejtett irodalom*, 1990.)

„Pósa Lajos jegyzett el engem a halhatatlansággal” – folytatta másutt Móra szelíd öngúnnal. „Ő volt az én aranyhidam, amelyen az újságírás kopár ólomszérűjéről bekerültem az irodalom virágoskertjébe.” „Azért, hogy író lettem, a jó Isten a felelős. De hogy akármire nyúlok, gyermekíró maradok az utolsó tollvonásig, azt Pósa Lajosnak köszönöm.”

Móra sokszor írt Pósról, s levelezésüket is kiadta Hegedűs András. Nem idézek belőlük, mert nem mérvadók: írjuk érthetően elfogult Pózával szemben. De talán elég is a tekintélyekre hivatkozásból.

Pósa Lajosnak helye volt és van Szegeden és a magyar művelődés történetében.

